

MONIKA KALINA

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

OCHRONA DANYCH OSOBOWYCH KONSUMENTA USŁUGI UBEZPIECZENIOWEJ

1. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Prawna i instytucjonalna ochrona danych osobowych — staje się w Europie standardem. Świadczy o tym zarówno ustawodawstwo państw europejskich (przepisy wewnętrzne)¹, jak i liczba sygnatariuszy Konwencji nr 108 Rady Europy w sprawie ochrony osób w związku z automatycznym przetwarzaniem danych², zwanej dalej konwencją. W ostatnich latach powiększyła się ona o kraje nadbałtyckie oraz środkowoeuropejskie.

Z dniem 1 maja 2004 r. Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. Powinna zatem zapewnić takie regulacje prawne, które byłyby dostosowane do ustawodawstwa UE. Wybrany temat rozważań wydaje się szczególnie interesująco prezentować na tym tle, ponieważ obejmuje zagadnienia odnoszące się i do sfery ubezpieczeń, i do ochrony danych osobowych.

¹ Na temat implementacji Dyrektywy w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych oraz swobodnego przepływu tych danych por. J. BARTA, R. MARKIEWICZ, *Ochrona danych osobowych. Komentarz*, Kraków 2000, s. 81-82.

² Sporz. dnia 28 stycznia 1981 r., ratyfikowana przez Polskę 24 kwietnia 2002 r., publ. w Dz.U. z 2003 r. Nr 3, poz. 25.

Mając na uwadze zakres i rodzaje przetwarzanych przez zakłady ubezpieczeń informacji nie można pominąć wagi dyrektyw dotyczących ochrony danych osobowych. Podstawowe znaczenie w tej mierze posiada Dyrektywa w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych oraz swobodnego przepływu tych danych³, zwana dalej dyrektywą.

Zatem badając stan europeizacji polskiego prawa należałoby uwzględnić również dyrektywę, zwłaszcza że nie pozostaje ona bez wpływu także na ustawodawstwo krajowe w innych dziedzinach, w tym sferze ubezpieczeń gospodarczych. Na tym tle powstają pytania o poziom ochrony danych w dziedzinie ubezpieczeń i implikacje w związku ze stosowaniem zmienionego prawa.

Ponieważ tematyka ochrony danych osobowych w ubezpieczeniach jest bardzo szeroka, postanowiono o jej zawężeniu do kilku istotnych problemów: przekazywanie danych osobowych, wyrażenie zgody na wykorzystanie danych oraz odpowiedzialność administratora danych. O ich wadze świadczą z jednej strony nakazy (konwencyjne oraz wynikające z dyrektywy 95/46/EC z dnia 24 października 1995 r.) uregulowania tych kwestii w ustawodawstwie krajowym, a z drugiej – liczba spraw rozpatrywanych zarówno przez Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych i Rzecznika Ubezpieczonych, jak i w postępowaniach sądowych.

2. PODSTAWY PRAWNE

2.1. Obowiązujące akty prawne

Dane osób ubezpieczających się i ubezpieczonych podlegają ochronie na podstawie ustawy o ochronie danych osobowych, zwanej dalej ustawą o o.d.o. Odnoszą się do niej również niektóre

³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 1995 r. (95/46/EC).

przepisy ustawy o działalności ubezpieczeniowej⁴. Ponadto, zwłaszcza w sferze ubezpieczeń za pośrednictwem Internetu, także przepisy konwencji.

Art. 4 konwencji, zawierającej podstawowe zasady ochrony danych, nakłada na strony obowiązek zapewnienia zgodności prawa wewnętrznego przynajmniej z takim minimalnym zakresem ochrony. Dostosowanie prawa krajowego powinno nastąpić do dnia wejścia w życie konwencji w stosunku do danego państwa. Należy podkreślić, iż polska ustawa, częściowo wzorowana na konwencji i dyrektywie, zapewnia wymagane, a niejednokrotnie wyższe niż konwencja, standardy ochrony. Podstawowa różnica między aktami prawnymi polega na tym, że ochrona osób na podstawie Konwencji, dotyczy wyłącznie automatycznych operacji na danych⁵, natomiast ustawa, tak jak dyrektywa, obejmuje zakresem również przypadki konwencyonalnych metod przetwarzania danych.

Nowelizacje ustawy miały na celu dostosowanie przepisów do ustawodawstwa Unii Europejskiej, przede wszystkim do ww. dyrektywy. Po zmianach, które weszły w życie z chwilą przystąpienia Polski do UE, ochroną objęte zostały nowe kategorie danych. Ponadto ustawą ubezpieczeniową obowiązującą od 01.01.2004 r. wprowadzono szczególne zasady przetwarzania danych osobowych przez zakłady ubezpieczeń.

2.2. Zdefiniowanie podstawowych pojęć

Dla dalszych rozważań konieczne staje się uściślenie podstawowych pojęć: danych osobowych i ich przetwarzania – w oparciu o definicje sformułowane w ustawie, dyrektywie i konwencji.

⁴ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. Nr 133, poz. 883); Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. z 1996 r. Nr 11 poz. 62 – t. j.).

⁵ Chyba, że państwo-strona wyrazi wolę objęcia postanowieniami Konwencji również inne metody przetwarzania danych, tak jak to uczyniła Belgia, Francja, Węgry, Włochy.

Ochronie podlegają wyłącznie dane osobowe, tj. informacje dotyczące osoby fizycznej lub umożliwiające określenie jej tożsamości⁶. Można tu wymienić: imię, nazwisko, adres, numer telefonu, wiek, ale i zawód, wysokość zarobków, wyznanie, zainteresowania, stan zdrowia, czy poglądy polityczne.

Zarówno ustawa o o.d.o. (art. 7 pkt 2), jak i dyrektywa (art. 2 pkt b) wyjaśniają termin „przetwarzanie danych”. Natomiast konwencja definiuje przetwarzanie automatyczne. „Przetwarzanie” wg ww. aktów prawnych oznacza zespół lub którąkolwiek z czynności takich jak: gromadzenie danych, ich utrwalanie, przekazywanie, opracowywanie, zmienianie, przechowywanie, usuwanie, wybieranie, rozpowszechnianie itp. Choć ustawowa definicja legalna wymienia mniej rodzajów przetwarzania, pozostaje to bez znaczenia dla poziomu ochrony danych. Jest to bowiem jedynie katalog przykładowy.

Warto podkreślić, iż na ochronę osób fizycznych w związku z przetwarzaniem ich danych nie powinna mieć wpływu technika przetwarzania danych. Zasada ujęta w dyrektywie znalazła odzwierciedlenie również w orzecznictwie sądów polskich⁷. W dziedzinie ubezpieczeń kryteria legalności przetwarzania danych będą więc obowiązujące także w odniesieniu do umów inicjowanych na stronach WWW.

3. ZASADY PRZETWARZANIA DANYCH

3.1. Podstawowe zasady przetwarzania danych

Podstawowe wymogi, jakie stawiają przepisy aktów prawnych, mają zapewnić prawidłowe przetwarzanie danych osobowych. Analizując treść norm cytowanych aktów normatywnych, można podjąć próbę sformułowania określonych zasad przetwarzania danych:

1. legalność (zgodność z prawem)

⁶ Art. 6 ust. 1 ustawy o o.d.o., art. 2 pkt a dyrektywy, art. 2 pkt a konwencji.

⁷ Por. wyrok NSA w Warszawie z dnia 19 grudnia 2001 r., II SA 2869/00, «Wokanda»2002 nr 6, s. 33.

2. celowość (w określonym i usprawiedliwionym celu)
3. adekwatność zakresu i czasu (zakres danych i okres wykorzystania odpowiada celom)
4. bezpieczeństwo (ochrona zgromadzonych zbiorów, zapobieżenie niepowołanemu dostępowi)
5. szczególna ochrona danych wrażliwych (rasa, religia, zdrowie – zakaz automatycznego przetwarzania)
6. uprawnienia kontrolne dla osób, kt. dane dotyczą
7. odpowiedzialność (karna, administracyjna i in.) administratorów danych
8. gwarancje pomocy ze strony organów państwowych⁸.

Ich treść ujęta w normach prawnych wyznacza pewien standard ochrony osób w związku z przetwarzaniem ich danych osobowych. Dopiero realizacja wszystkich reguł przesądza o prawidłowości wykorzystywania danych osobowych.

Należy zaznaczyć, iż dodatkowe wymogi stawia dyrektywa, a za jej wzorem – ustawa o o.d.o.⁹, administratorom zbierającym dane. Dla legalności procesu gromadzenia danych konieczna jest realizacja dodatkowych przesłanek¹⁰ – spełnienie obowiązków informacyjnych, co zostanie niżej omówione.

3.2. Zasady przetwarzania danych w dziedzinie ubezpieczeń

3.2.1. Dane zawarte w umowie ubezpieczenia

Ustawa ubezpieczeniowa przewiduje jeszcze wyższy zakres ochrony niż wspomniane akty prawne. Przepis art. 9 ust. 1. zakazu-

⁸ M. KALINA, *Ochrona danych osobowych w ubezpieczeniach za pośrednictwem Internetu*, [w:] A. TUBIELEWICZ (red.) *'Electronic Commerce'. Badania i rozwój*, Gdańsk 2003, s. 63-70

⁹ Art. dyrektywy, art. 24-25 ustawy o o.d.o.

¹⁰ J. BARTA, R. MARKIEWICZ, *op. cit.*, s. 432-433 opowiadają się za koniecznością spełnienia wszystkich przesłanek – także z art. 24 i 25 ustawy o o.d.o. Autorzy rozważają również legalność zbierania danych w kontekście legalności ich dalszego przetwarzania.

je ujawniania nie tylko danych osobowych, ale wszelkich danych poszczególnych umów ubezpieczenia (np. suma ubezpieczeniowa, wysokość składki, chwila zawarcia, okres trwania itp.). Jednocześnie ustawodawca określił, jakich podmiotów i w jakich okolicznościach zakaz ten nie dotyczy. Istotne jest, iż określono też wyraźnie sytuacje, w których możliwe jest niezachowanie tajemnicy ubezpieczeniowej realizując w ten sposób założenia dyrektyw nie tylko ubezpieczeniowych, ale i Dyrektywy o ochronie danych... Tak zakres, jak i cel ujawnienia (czyli najbardziej istotne zasady przetwarzania danych osobowych) zostały wyraźnie oznaczone – w odniesieniu do możliwości udzielenia/ujawnienia informacji z umowy ubezpieczenia.

Jako przykład można wskazać Rzecznika Ubezpieczonych i Rzecznika Praw Obywatelskich. – Przekazanie tym organom danych wynikających z umowy ubezpieczenia może nastąpić jedynie „w zakresie wykonywania ustawowych zadań, w związku z podjętą interwencją”.

Dyrektywa zezwala państwom członkowskim na szczególne uregulowanie przetwarzania danych tak dla poszczególnych sektorów, jak i dla poszczególnych kategorii danych. W ubezpieczeniach gospodarczych wprowadzono szczególne zasady ze względu na dziedzinę i ze względu na typ danych (wrażliwe – pozyskiwane m.in. w umowach NNW i KL). Specjalne wymogi niejako zbiegają się w przepisie art. 22 ustawy ubezpieczeniowej. *Expressis verbis* wyraża on możliwość przetwarzania danych w ubezpieczeniach – określając szczególny cel: „ocena ryzyka ubezpieczeniowego i weryfikacja danych”. Przy czym – ze względu na charakter danych (sensytywne) ich udostępnianie zostało ograniczone w podwójny sposób: 1. przez podanie rodzajów przetwarzanych danych oraz 2. konieczność wyrażenia zgody – pisemnej! – przez osobę, której informacje te dotyczą.

Jako rodzaje danych, które zezwolono udostępniać ustawa ubezpieczeniowa wskazuje m.in. „informacje o okolicznościach związanych z oceną ryzyka ubezpieczeniowego i weryfikacją podanych przez tę osobę danych o jej stanie zdrowia, ustaleniem prawa tej

osoby do świadczenia z zawartej umowy ubezpieczenia i wysokością tego świadczenia, a także informacje o przyczynie śmierci ubezpieczonego, z wyłączeniem wyników badań genetycznych” (art. 22 ust. 1 ustawy ubezpieczeniowej). Forma zgody na ujawnianie, przekazywanie ww. danych odpowiada wymogom dyrektywy i ustawy o o.d.o. co do zgody na przetwarzanie danych tzw. wrażliwych (sensytywnych).

3.2.2 Przetwarzanie w celu wykonania umowy

Poprzednia ustawa o działalności ubezpieczeniowej¹¹ nie określała zakresu gromadzenia, ani innych rodzajów przetwarzania przez zakład ubezpieczeń danych osobowych. Należało zatem stosować przepisy ustawy o ochronie danych osobowych. Obowiązująca ustawa ubezpieczeniowa normuje zarówno ww. zasady ujawniania i pozyskiwania (w opisanym wyżej zakresie) danych, jak i zakres oraz cel przetwarzania informacji zawartych w umowach ubezpieczenia. Przepis art. 24 ust. 1 i 2 ustawy ubezpieczeniowej zezwala zakładom ubezpieczeń wykorzystywać dane osobowe ubezpieczonych i uprawnionych, o ile ma to umożliwić realizację umowy.

Powstaje pytanie o zasadność wprowadzania w sferze ubezpieczeń tego rodzaju regulacji, skoro ustawa o ochronie danych osobowych legalizuje przetwarzanie danych dla celów zawarcia i realizacji umowy¹².

Wyjaśnienie może stanowić treść ust. 2 przytoczonego przepisu: przetwarzanie danych ubezpieczonych lub uprawnionych nie wymaga powiadomienia tychże osób. Należy podkreślić, iż reguły (i wyjątki) powiadamiania ujęte w dyrektywie, a następnie w ustawie o ochronie

¹¹ Ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 – t. j.).

¹² Z chwilą przystąpienia do UE przepis art. 23 ust. 1 pkt 3 ustawy o o.d.o. zyskał nowe brzmienie; przetwarzanie danych jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy [...] „jest to konieczne dla realizacji umowy, gdy osoba, której dane dotyczą, jest jej stroną lub gdy jest to niezbędne do podjęcia działań przed zawarciem umowy na żądanie osoby, której dane dotyczą”.

danych osobowych dotyczą jedynie gromadzenia danych. Tymczasem ustawa ubezpieczeniowa odnosi się do przetwarzania danych „zawartych w umowach ubezpieczenia”, zatem już po ich zgromadzeniu. Biorąc pod uwagę treść dyrektywy zastrzeżenie z art. 24 ust. 1 ustawy ubezpieczeniowej nie jest konieczne. Nie wymaga bowiem w zasadzie wprowadzenia w ustawodawstwach krajowych obowiązku powiadamiania w razie innych rodzajów (późniejszych etapów) przetwarzania danych. Można zatem przyjąć, że omawiane postanowienia¹³ ustawy o o.d.o. mają na celu zabezpieczenie interesów osób, których dane dotyczą (ubezpieczonych, uprawnionych), a przepis ustawy ubezpieczeniowej – zapobieżenie ewentualnym wątpliwościom w związku z przetwarzaniem danych przez zakłady ubezpieczeń.

3.2.3. Przetwarzanie danych wrażliwych w ubezpieczeniach za pośrednictwem Internetu¹⁴

W umowach ubezpieczenia zawieranych poprzez „przesłanie” ze strony internetowej elektronicznego wniosku ubezpieczeniowego oraz doręczenie tradycyjną drogą polisy¹⁵ podawane, zbierane i rejestrowane są m.in. informacje dotyczące stanu zdrowia. Po pierwsze należą one do tzw. danych wrażliwych (do których zalicza się także: poglądy polityczne, wyznanie, pochodzenie rasowe, nałogi itp.). Dyrektywa wyznacza w takich przypadkach wyższe standardy ochrony niż w odniesieniu do danych zwykłych. Z kolei zgodnie z ustawą o o.d.o. na przetwarzanie danych wrażliwych należy uzyskać zgodę w formie szczególnej – pisemnej, co nie jest możliwe w obecnym kształcie ubezpieczeń internetowych w Polsce. Po drugie następuje ich automatyczne przetwarzanie.

¹³ Art. 25 i art. 26 ustawy o o.d.o.

¹⁴ Na temat przetwarzania danych w ubezpieczeniach za pośrednictwem Internetu por.: M. KALINA, *Ochrona danych osobowych*, cit., s. 63-70.

¹⁵ Szerzej o problematyce zawierania umów ubezpieczenia za pośrednictwem Internetu: M. KALINA, *In the Internet or through the mediation of Internet*, [w:] B. WISZNIEWSKI (red.), *Electronic Commerce. Theory and Applications*, Gdańsk 2002, s. 73-80 i M. RATAJCZAK, *Dystrybucja ubezpieczeń przez Internet*, Warszawa 2001, s. 39-44.

Należy nadmienić, że art. 6 Konwencji zakazuje automatycznego przetwarzania danych wrażliwych. Gdyby zakaz był absolutny, utrudnione lub niemożliwe byłoby funkcjonowanie niektórych rodzajów ubezpieczeń w Internecie: NNW albo ubezpieczenia od zachorowania na raka. Informacje o stanie zdrowia stanowią bowiem jeden z elementów niezbędnych dla prawidłowej oceny ryzyka ubezpieczeniowego i realizacji umowy. Jednakże zakaz nie obowiązuje, jeśli prawo wewnętrzne stwarza odpowiednie gwarancje ochrony. Zostały one przewidziane zarówno w ustawie o ochronie danych, jak i ustawie ubezpieczeniowej. Przejawiają się m.in. w obowiązku zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej usankcjonowanym odpowiedzialnością karną w razie jego naruszenia oraz uzależnieniu przetwarzania danych sensytywnych od pisemnej zgody osoby fizycznej, której dane dotyczą. Przy czym dyrektywa zezwolenie na odstępstwo od zakazu przetwarzania danych łączy m.in. z obowiązkiem „wyraźnej zgody” – bez określania formy.

Prawo równoważy w skutkach z formą pisemną podpis elektroniczny. Jednak możliwość ta nie jest wykorzystywana w Polsce w sferze ubezpieczeń internetowych.

Rozwiązaniem staje się tu dwuetapowy sposób zawierania umów: Wypełniony na stronach WWW wniosek zostaje wydrukowany i wraz z polisą listownie doręczony ubezpieczającemu. Ten składa własnoręczny podpis i odsyła wniosek. Co do zasady, dopiero od tego momentu zgodę na przetwarzanie danych o stanie zdrowia można uznać za skuteczną.

4. ODPOWIEDZIALNOŚĆ ADMINISTRATORA DANYCH

O celu, zakresie i metodach przetwarzania danych decyduje administrator danych. W rozważanym przypadku jest nim zakład ubezpieczeń. Przepis art. 36 ustawy stanowi, iż to na nim spoczywa obowiązek zabezpieczenia danych. Przy czym metody i środki mające służyć jego realizacji wskazane przez ustawodawcę są zgodne z postanowieniami zarówno dyrektywy (art. 17), jak i konwencji (art. 7) – w odnie-

sieniu do danych przetwarzanych automatycznie. Ustawą z dnia 22 stycznia 2004 r. o zmianie ustawy o ochronie danych osobowych oraz ustawy o wynagrodzeniu osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe¹⁶ znowelizowano przepis art. 36 ustawy o o.d.o. Od dnia przystąpienia do UE środki stosowane dla zapewnienia bezpieczeństwa powinny być „odpowiednie do zagrożeń oraz kategorii danych objętych ochroną”¹⁷. Warto podkreślić, że nim rozważany przepis zyskał obecną treść, zasada adekwatności środków stosowanych w celu ochrony danych osobowych znalazła wyraz w orzecznictwie. Naczelny Sąd Administracyjny uznał, iż powoływanie się przez zakład ubezpieczeń na pomyłki w systemie komputerowym nie zwalnia z odpowiedzialności. Oprogramowanie (np. dotyczące rejestracji wniosków, obsługi polis) powinno bowiem być „tworzone z odpowiednią przyczynnością i starannością, a także uwzględniać większość zdarzeń, które mogą zaistnieć w trakcie jego użytkowania”¹⁸.

Dyrektywa nakazuje państwom członkowskim wprowadzenie przepisów dotyczących zarówno odpowiedzialności administratora danych, jak i odszkodowania za poniesioną szkodę oraz określenia sankcji za naruszenie reguł przyjętych zgodnie z dyrektywą¹⁹. W świetle prawa polskiego, jeśli nie zachowano zasad prawidłowego przetwarzania danych osobowych, administratorowi grozi odpowiedzialność administracyjna i karna, jak również cywilna (odszkodowawcza).

W oparciu o normę z art. 83 ust. 5 pkt 2 ustawy ubezpieczeniowej organ nadzoru może nałożyć na zakład ubezpieczeń karę pieniężną. Sankcja jest wymierzana m.in. w razie prowadzenia działalności ubezpieczeniowej z naruszeniem prawa. Przy czym uważa się, że dotyczy to przepisów zarówno ustawy ubezpieczeniowej, jak i innych obowiązujących ustaw – w tym o ochronie danych osobowych

¹⁶ Dz.U. Nr 33, poz. 285.

¹⁷ Por.: art. 36 ustawy o o.d.o. i art. 17 ust. 1 akapit 2 dyrektywy.

¹⁸ Fragment uzasadnienia wyroku NSA w Warszawie z dnia 5 czerwca 2001 r., III SA 2661/00 (LEX nr 51232).

¹⁹ Por. art. 10 konwencji i art. 23 i 24 dyrektywy.

i wydanych na ich podstawie aktów wykonawczych (rozporządzeń). NSA wyjaśnił, iż działalność ubezpieczeniowa obejmuje nie tylko zawarcie umowy, ale także „potwierdzenie składki, zmianę umowy, administrowanie danymi dotyczącymi umów także przy pomocy elektronicznych nośników danych”²⁰.

O ile czyn (działanie bądź zaniechanie) administratora wypełnia znamiona przestępstwa przewidzianego w ustawie o ochronie danych, zostanie wówczas pociągnięty również do odpowiedzialności karnej. Ustawodawca przewidział sankcje w postaci grzywny, kary ograniczenia oraz pozbawienia wolności. Najsurowsza kara (pozbawienia wolności do lat trzech) grozi w razie niedopuszczalnego przetwarzania danych wrażliwych (w tym o stanie zdrowia, zob. wyżej).

Przepis art. 19 ust. 1 ustawy ubezpieczeniowej przewiduje jeszcze wyższy zakres ochrony. Zakazuje ujawniania nie tylko danych osobowych, ale wszelkich danych dotyczących poszczególnych umów ubezpieczenia (np. wysokości składki, chwila zawarcia, okres trwania, suma ubezpieczeniowa itp.). Ujawnienie lub wykorzystanie tajemnicy ubezpieczeniowej stanowi czyn zagrożony grzywną lub karą pozbawienia wolności do lat 3. Jeżeli celem sprawcy było osiągnięcie korzyści majątkowej lub osobistej, wówczas podlega grzywnie lub karze pozbawienia wolności do lat 5²¹.

Popelnienie przestępstwa może zgłosić każdy, kto o nim wie, w tym ubezpieczający lub ubezpieczony, którego dane osobowe zostałyby np. przekazane innym podmiotom albo pobrane z bazy danych zakładu ubezpieczeń. Może on również poinformować o naruszeniu prawa Generalnego Inspektora Danych Osobowych (GIODO), Rzecznika Ubezpieczonych – w formie skargi, względnie Rzecznika Praw Obywatelskich²².

²⁰ Uzasadnienie wyroku przytoczonego w przyp. 18.

²¹ Art. 232 ust. 1 i 2 ustawy ubezpieczeniowej.

²² Na temat relacji kompetencyjnych między Rzecznikiem Ubezpieczonych a RPO por.: J. KUFEL (red.), *Ochrona prawna konsumenta usługi finansowej* [w:] *Ochrona prawna konsumenta w uregulowaniach publicznoprawnych*, «Zeszyty Naukowe AE w Poznaniu», Poznań 1998, s. 99-100 (i cyt. tam literatura).

Ponadto GIODO i organ nadzoru (Komisja Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych – KNUiFE) dysponują szerokimi uprawnieniami kontrolnymi. Czynności kontrolne inspektora ochrony danych mogą obejmować m.in. dostęp do urzędów, nośników i systemów informatycznych. Do zakresu kompetencji obu organów należy w szczególności możliwość nakładania kar administracyjnych w przypadkach określonych prawem. W sytuacjach naruszenia przepisów karnych, mogą zgłosić fakt popełnienia przestępstwa.

Uprawnienia kontrolne KNUiFE stanowią realizację założeń również Dyrektywy Rady z dnia 18 czerwca 1992 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie oraz zmieniająca dyrektywy 73/239/EWG i 88/357/EWG (92/49/EWG)²³.

Należy nadmienić, iż znowelizowana²⁴ ustawa o o.d.o. stanowi, iż w zakresie zabezpieczenia danych osobowych takie same obo-

²³ Niniejsza Dyrektywa Rady z dnia 18 czerwca 1992 r. w art. 19 Pierwszej Dyrektywy Rady z dnia 24 lipca 1973 r. (73/239/EWG) w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i prowadzenia działalności w dziedzinie ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie dodała ustęp:

„3. Każde Państwo Członkowskie zastosuje wszelkie konieczne środki, aby zapewnić dysponowanie przez organy odpowiedzialne za sprawowanie nadzoru nad zakładami ubezpieczeń odpowiednimi uprawnieniami i środkami, koniecznymi do nadzorowania działalności zakładów ubezpieczeń mających siedzibę na ich terytorium, w tym działalności wychodzącej poza to terytorium, zgodnie z dyrektywami Rady, regulującymi tę działalność, oraz w celu upewnienia się, że są one realizowane.

W szczególności, te uprawnienia i środki muszą umożliwić organom nadzoru: [...]

– zastosowanie w odniesieniu do zakładu ubezpieczeń wszelkich właściwych i koniecznych środków, aby zapewnić zachowanie zgodności działalności zakładu z przepisami ustawowymi, wykonawczymi i administracyjnymi, które muszą być przestrzegane przez zakład w każdym Państwie Członkowskim oraz szczególnie z planem działalności w jego obowiązkowym zakresie, jak również przeciwdziałać wszelkim nieprawidłowościom mającym niekorzystny wpływ na interesy ubezpieczonych lub usuwać te nieprawidłowości.

²⁴ Ustawą z dnia 22 stycznia 2004 r., por. przypis 16.

wiązki jak na administratorze (tj. wynikające z art. 36-39 tejże ustawy) spoczywają na administrującym, czyli na podmiocie, któremu (w drodze umowy) powierzono przetwarzanie danych. Przepis art. 31 ust. 3 ustawy o o.d.o., w obecnym brzmieniu, *expressis verbis* określa zasadę, iż za naruszenie ww. przepisów administrujący ponosi odpowiedzialność jak administrator danych²⁵. Wspomniana nowelizacja miała na celu ściślejsze dostosowanie polskich regulacji prawnych do prawa europejskiego. Dyrektywa nakazuje, by obowiązki zapewnienia bezpieczeństwa danych nałożone zostały również na podmioty przetwarzające dane na polecenie administratora.

Szczególne rozwiązanie przewiduje ustawa ubezpieczeniowa (w art. 19 ust. 2 pkt 23 i ust. 3). Zakaz ujawnienia tajemnicy ubezpieczeniowej nie dotyczy informacji udzielanych na wniosek podmiotu przetwarzającego. O ile ów administrujący przetwarza dane ubezpieczających, ubezpieczonych, uposażonych lub uprawnionych z umów ubezpieczenia na zlecenie zakładu ubezpieczeń. Przy czym przetwarzanie danych przez administrujących nie ogranicza odpowiedzialności wynikającej z nakazu zachowania tajemnicy ubezpieczeniowej.

5. WNIOSKI

Temat „Ochrona danych osobowych konsumenta usługi ubezpieczeniowej” wymagał uwzględnienia zarówno zagadnień z zakresu ubezpieczeń, jak i ochrony danych osobowych. Mając powyższe na względzie, analizie poddano zarówno przepisy ustawy o o.d.o., jak i ustawy ubezpieczeniowej – przede wszystkim w świetle Dyrektywy w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych oraz swobodnego przepływu tych danych. Zwłasz-

²⁵ Na temat odpowiedzialności karnej administrującego nie będącego administratorem danych zob. np.: postanowienie SN z dnia 11 grudnia 2000 r., II KKN 438/00, «OSNKW» 2001, nr 3-4.

cza, że wywarła ona wpływ także na ustawodawstwo krajowe w dziedzinie ubezpieczeń gospodarczych.

Dyrektywa i konwencja wiążą dopuszczalność operacji na danych osobowych z zasadą celowości. Ustawa o ochronie danych osobowych zasadę tę powtarza, ale i uściśla. Precyzuje m.in., kiedy oraz w jakim celu, wymagana jest zgoda na wykorzystywanie danych osobowych, a kiedy – nie. Również ustawa ubezpieczeniowa wprowadza przepisy mające zapewnić realizację reguł przetwarzania danych. Dotyczy to zwłaszcza zasady celowości i adekwatności. Ustawa ubezpieczeniowa wyznacza bowiem i cel i zakres danych, które mogą zostać przetwarzane. Dotyczy to zarówno ujawniania informacji innym podmiotom, jak i ich pozyskiwania. Przy czym podmioty te również zostały w ustawie wyraźnie określone (zob. pkt 3.2).

Należy podkreślić, iż dyrektywa zezwala na wprowadzenie przez państwa członkowskie (niezależnie od zasad ogólnych) szczególnych warunków przetwarzania danych dla ich różnych kategorii oraz poszczególnych sektorów. Przykładem, gdy obie podstawy specjalnej regulacji zbiegają się w jednym przepisie, jest art. 22 ustawy ubezpieczeniowej (zob. pkt 3.2.1). Unormowania szczególne zostały wprowadzone także w odniesieniu do wykorzystania przez zakłady ubezpieczeń danych zawartych w umowach ubezpieczenia (zob. pkt 3.2.2). W pozostałych przypadkach zastosowanie znajdują zasady o charakterze ogólnym, tj. przepisy ustawy o o.d.o.

W razie naruszenia jego praw, ubezpieczający lub ubezpieczony, może zwrócić się do jednego z organów państwowych zobowiązanych do udzielenia pomocy, np. do Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, Rzecznika Ubezpieczonych, jak również do Rzecznika Praw Obywatelskich. Ponadto GIODO, jak i inne organy mogą z urzędu podejmować czynności kontrolne.

Za naruszenie zasad prawidłowego przetwarzania danych osobowych administratorom danych grozi odpowiedzialność, w szczególności administracyjna i karna. Treść przepisów zapewnia objęcie sankcjami również przypadków niezachowania zasady bezpieczeństwa danych (zob. pkt 4) w ubezpieczeniach inicjowanych na stronach WWW.

Takie same obowiązki zostały nałożone na inne podmioty administrujące danymi. Przy czym ustawa ubezpieczeniowa zawiera specjalne regulacje dotyczące tajemnicy ubezpieczeniowej, gdy informacje dotyczące poszczególnych umów ubezpieczenia przekazywane są podmiotom przetwarzającym je na zlecenie zakładu ubezpieczeń.

Analiza treści Dyrektywy w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych oraz swobodnego przepływu tych danych, a także postanowień dyrektyw dotyczących ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie, konwencji oraz polskich ustaw z zakresu ubezpieczeń gospodarczych i ochrony danych osobowych, pozwala stwierdzić, iż przepisy polskiego prawa krajowego stwarzają podstawy do realizacji zasad wynikających z ww. aktów prawa europejskiego i międzynarodowego.

CONSUMER PROTECTION WITH REGARD
TO THE PROCESSING OF PERSONAL DATA IN THE INSURANCE SERVICES

Summary

This Article is an attempt to prove that Polish national law provides personal data protection in the insurance services required by the provisions of Directive 95/46/EC and European Convention No. 108.

The Author makes an attempt to create a list of fundamental principles, which should be respected in the light of this Directive and Convention. She analyses implementation of these principles into Polish law by comparing the former and present regulations: the Act of Insurance Activity and the Act on Protection of Personal Data. She discusses special processing conditions – for specific sector (insurance) and special categories of data (sensitive).

The next part of the article discusses problems connected with personal data processing in the insurance services by means of Internet.

Finally this paper presents different aspects of responsibility of a controller, including special regulations of the insurance law.